

Učiteljski Tovarš.

~~~~~
List za šolo in dom.

Izhaja 1. in 15. dné vsakega meseca, in veljá za celo leto 2 gold. 50 kr.
za pol leta 1 gold. 30 kr.

Tečaj IX. V Ljubljani 1. avgusta 1869.

List 15.

Prenapolnjene šolske sobe.

Šolska postava (§. 11.) določuje: Število učiteljev pri vsaki šoli se ravná po številu učencev. Če je v šoli 80 učencev, naj se postavi še en učitelj, in če to število priraste do 160, naj se postavijo trije učitelji, in po tem merilu naj se ravná dalje. Enako bi se bilo moralo ravnati tudi po dosedanji šolski postavi, toda šolske sobe so bile in so še sedaj tû pa tam tako prenapolnjene, da se učenci in učitelji eden drugega ne vidijo in ne slišijo. Posebno v prvih razredih so šolske sobe prenapolnjene, tako da ima en sam učitelj po 120 do 130 in še več učencev. Upamo, da se bode sedaj ta velika napaka pri ljudski šol i sploh odpravila, ker prenapolnjene šolske sobe so posebno manjšim učencem zelo zelo škodljive. Skušeni učitelji sploh terdijo, da prva izreja v nežni mladosti je naj važniša, ktera pa se v prenapolnjeni sobi ne more dobro izverševati. Množica učencev se težko krotí, in če se krotí, je treba naj večkrat sile; „sila pa ni mila“, posebno pri naj manjših učencih ne. Od malih učencev, ki so pravo živo srebro, se ne more tirjati, da bi sedeli, kakor bi bili pribiti, in to pa mora biti v prenapolnjeni sobi, ako učitelj hoče kaj storiti. Mali učenec se mora koj perve dni, ko pride v šolo, nekako privezati na šolo in učitelja, in to se le more zgoditi, če učitelj večkrat posamesne učence praša in kramljá z njimi. Učenec, ki ga učitelj po več dni ali celó en teden ali še dalje ne pokliče in ne praša, nekako omerzne in ne veseli ga šola in tudi ne šolski nauki. „Čemu bi se učil, sej me ne bodo prašali?“ odgovorí tak učenec staršem, ki ga domá priganjajo, da naj šolske nauke ponavlja itd. Starši priporočajo svoje ljubčke,

da naj jih učitelj večkrat v šoli praša, toda navadno jim učitelj odgovori: „Kaj menite, da imam samo vašega otroka v šoli!“ Po tem takem tudi starši zgubé veselje do šole in učitelja, in šola jim je navadna ali še celó nepotrebna naprava v srenji. V prenapolnjenih šolskih sobah se tudi lahko primeri, da se učitelj raji in prepogosto ozira le na boljše učence, in srednji ali slabši pa mu zaostajajo. Ako ima učitelj preveč učencev v eni sobi, tudi ne more vseh previditi, posebno pa še takrat ne, če dobro ne vidi. Zanimarjeni učenci kmali zgubé pot, po kateri gredó do pravega namena k vednostim, in potem zgubé tudi veselje, včasí celó za ves čas svoje drage mladosti. V šoli, kjer ni preveč učencev, so učitelj in učenci eden drugemu bližji in eden z drugim bolj prijazni ter eden drugemu bolj zaupajo, in sploh se tú šolska izreja nekako bolj vjema z domačo, ter na vse strani mnogo in bolj koristi.

V prenapolnjeni šoli se malopridni učenci učitelju tako skrivajo, da jih dolgo ne zapazi, ter svoje malopridnosti širijo po šoli med součenci.

Poglejmo pa sedaj drugo stran v prenapolnjeni šolski sobi! Poglejmo ubogé učence, kako sedé v klopih, kakor za-basani škopnjiki v svislih! Ako je pretesno sedenje že samo po sebi mlademu zdravju škodljivo, škoduje to učencem še posebno pri pisanji sploh pri vsem učenju, kjer učitelj ne sliši drugega, kakor tožbe, da učenec svojega soseda moti in ga nadlegova. Lahko bi se navedelo na cente takih in enakih razlogov, ki kažejo, kako škodljive za splošno šolsko izrejo in za spešno podučevanje so prenapolnjene šolske sobe; toda vsak, kdor količkaj prevdarja šolo in njeni blagi namen, jih sam lahko vidi in mora z naj boljšimi šolskimi možmi potegniti in priterditi, da prenapolnjene šolske sobe za sedanji šolski napredek ne veljajo. Naj bi torej vsi srenjski in drugi šolski predniki to reč naj pred pregledovali in po potrebi pomagali!

A. P.

Napčna odreja otrok. *)

Napčna odreja otrok se po pravici imenuje poglavitni vzrok mnogoterih in neštevilnih hudodelstev po širokem svetu! Ne more se vsem, kateri se z odrejo otrok pečajo, dosti skrbnosti in modrosti priporočiti!

*) Iz „Letnega sporočila“ mestne glavne šole pri sv. Jakobu v Ljubljani. Vredn.

Mnogo lepega o tem je pisal učeni francoski škof „Dupanloup“, in ravno njegovih misel nekoliko v letošnjem sporočilu občinstvu podati, za prav primerno in koristno spoznam.

O slabostih in napakah ljudi ne govorimo radi, in tudi pri otrocih ne; vendar je to potrebno, ker napčna odreja je sovražnica veljave in spoštovanja.

Otroka napčno odrejati se pa pravi, mu odreči spoštovanje, katero tirjata za otroka natora in njegov namen.

Nekteri se smejajo, ako se o takih otrocih govori; pa napčno odrejeni otroci so bolj milovati za sedajnost in prihodnost; ker, kar je kdo v mladosti, ne otrese v starosti — navada je železna srajca.

Ako se otroci prav ne odrejajo, in se to komu očita, se izgovarjajo ter pravijo: So še majhni in ne škoduje, ako se malo razvajajo. Vsaj to terpi le nekaj let! — Pa pregovor pravi: Mladeneč vaje svoje poti tudi v starosti z nje ne stopi.

Otroci se mnogotero napčno odrejajo: na duhu, ako jih preveč hvalijo; na značaju, ako se jim v vsem prav daje; na sercu, ako se z njim preveč pečajo.

Vse napčnosti pri odreji otrok pa izvirajo iz dveh glavnih studencev: iz mehkužnosti in ošabnosti.

Kaj bo iz otroka, ki ga vedno božajo, kateremu vse na voljo pustijo? Dokler se z otroci prijazno ravna, so na videz dobri in pokorni, ker umejo vse zvižace, se prikupiti in prilizniti; ako se jim pa kaj odreče, so sitni, surovi in togotni.

Ako se to terdi, se preveč ne reče, ker veljavni moške ravno to terdijo. Sv. Avguštin piše: „Sem videl nevošljivega otroka; ni še mogel govoriti, je vendar otroka, ki je z njim na maternem naročji bil, nevoljno in togotno gledal.“

„Pazite na otroke“, — opominja Fenelon — „kako že v tej starosti iščejo tiste, ki se jim hlinijo, in bežijo od unih, kateri tega ne delajo, kako vejo, kdaj upiti in kdaj molčati, da prejmejo, kar želijo“. — „Ne pozabimo, da so otroci, pri katerih se zelo goljufamo. Iz začetka so ljubeznjivi, kakor to njih starost prinese, pa ravno zavoljo tega mnogo nerodnosti pregledamo.“

Kaj je nasledek tega? Sami se z otroci kratkočasimo, jih pestujemo, jim vse privolimo, in tirjamo to tudi od drugih, da delajo in ravnajo z otroci kot mi; pa kmalo neha ljubeznjivost in prijaznost, in vstrašiti se moramo, kako spačene najdemo; prepozno zapazimo, da je malo otrok bolj spačenih, nehvaležnih, terdih, sebičnih, krivičnih in nagajivljivih, kot so mehkužni in razvajani.

Tako odkrita beseda, se vé, da nektere bôde; usmilenje dolžnost in ljubezen do otrok pa ukazujejo, da se opominjajo starši družine in tisti, katerim so otroci izročeni, da so oni in otroci nesrečnih nasledkov obvarovani, in naj bi starši zgodaj dosti spoznali, kaj je njim in otrokom v prid.

Nek star modrijan piše: „Otroci naj bodo v jedi zmerni, v obleki prosti in taki, kot so drugi šolarji“. Ako so lepše oblečeni, ako imajo lepih reči, katerih drugi nimajo, se prevzamejo in druge

zaničujejo. Otrokom se ne sme vse na voljo dati, naj slišijo večkrat resne besede, naj se včasih strahujejo, da so svojim višjim pokorni. Kar se jim ni dovolilo, ako so jokali in se jezili, naj se jim dá, ako se so umirili.

Naj težje je, razvajene otroke odgojevati; vse delo, ves trud je večidel brez vspeha. Pri otrocih, ki so popačeni po napuhu, se namen še doseže, ako se z združenimi močmi vdano, marljivo, previdno in poterpežljivo z njimi dela. — Res, čudno, žalostno je gledati otroke, po napuhu popačene; vender ne tako, kot razvajene; ker napuh zavolj mladosti ne more vseh lepih lastnosti v otrocih popariti; pri ošabnih otrocih je pomoček v dobri izreji; pri razvajenih, mehkužnih pa ni drugega ostalo, kot popačenost, strast, sebičnost. Take otroke smemo primerjati cveticam, ktere je okužljiv zrak pokrival, da ne puhtijo prijetno, ampak dišijo po gnjilobi in smerti.

Naj bolje bi bilo, ko bi se tak otrok vnovič rodil, ker njegove natore ni samo potrebno popraviti, ampak ponoviti. K temu pa je treba veliko časa, več združenih moči, poterpežljivosti, stanovitnosti, previdnosti, treba tudi milosti božje. Ako se taki otroci ne poboljšajo do prvega sv. Obhajila, pozneje se gotovo ne bodo.

Kaj lepo piše modri Sirah o tem: „Kdor ljubi svojega sina, ga vedno ima pod šibo, da se ga veselí na poslednje“. — „Samo-pašen sin bo prederzen“. — „Le gladi sina, in on te bo imel v strahu; le igraj si z njim, in žalil te bo“. — V bukvah Pregovorov bremo: „Komur se šibe škoda zdi, sovraži svojega sina; kdor ga pa ljubi, ga vedno strahuje“. — „Ne odteguj otroku krotitve; zakaj če ga s šibo udariš, ne bo umerl; ti ga boš s šibo udaril, njegovo dušo pa boš pekla rešil“.

Nekteri se pri razvajenih otrocih izgovarjajo, da so slabi, bolehní, poterti. Pa skerb, ki se daje bolehnim otrokom, je včasih presilna, prevelika, in vse pokvari. Posebno je žalostno, ako starši več let svojemu edinemu otroku v vsem strežejo, vse zanj storijo, vedno nanj gledajo; tako morajo delati tudi posli. Se kaže, kot da bi moglo vse otroku streči. Pa starši čez nekaj let čutijo to žalostno napako, in zdihujejo, pa ne pomagá nič. Spoznati se mora, da so navadno ošabni starši, ki svoje otroke ošabnosti navadijo, jo podpirajo in množijo.

Fenelon popisuje otroka, po ošabnosti spačenega tako-le: „Njegova mati ga je v taki ošabnosti in spačenosti izredila, da se je vse zgubilo, kar je bilo prijaznega na njem; otrok ni bil prijazen, ne občutljiv, ne usmiljen; vse mu je moralo streči, vse je bilo zavoljo njega na svetu; kar je želel, se je moralo zgoditi, in majhna pomuda ga je razkačila. Mati ga je že v zibeli gladila, in je nesrečen zgleđ vsem tistim, ki so visokega rodu. Pozneje ni nič pomagalo, kakor koli so ga berzdali“.

Starši in odgojitelji! Pazite na otroke; kolikor več lepih in bogatih lastnosti kažejo, toliko bolj skerbite, da se jih napuh ne loti, da ne bodo enkrat sebi in drugim v žalost in nadlogo; da se ne bo

enkrat reči moralo: Ko bi se ta otrok ne bil rodil! Fenelon popisuje, kako naj se ravnamo. „Pred vsem“ — piše on — „se otroci popačijo z veseljem, ki ga hočemo z otroci imeti; ker vse poskusimo, kar otroci tirjajo, in govorimo o rečeh, od katerih še prav nič ali le slabo umejo; zatim pride, da otroci zapazijo, da nam je všeč vse, kar počnejo in da na nje gledamo; tako se jim misel vtépe v glavo, da je vse zavoljo njih na svetu. O tej starosti otroci — ker se jim nič ne odreče in ustavlja — mislijo, da se vedno le od njih govorí, ako se ljudje pogovarjajo, zlasti ako se tiho pogovarjajo. Otroci naj ne vedo, da se za nje skerbí. Tudi se naj ne daje otrokom prav, ako kaj terdijo ali govorijo, kar ni prav; ampak naj se jim oporeka in popravi, ker drugač otroci odrasejo v mislih, da so modri in razumni, ko vender niso, in ako so kazali brihtnost v mladosti, so jo pozneje zgubili“.

Težko delo je odgojiteljem naloženo, ako pripeljejo starši svoje otroke in pravijo: So prav pridni, ni jih bilo treba strahovati in opominjati; skerb raste, če tudi skerben odgojitelj tako govorí. Kaj je nasledek? Samoljubnost se takih otrok prime; ker tudi čednost ima svoje nevarnosti, ako ni na trdni podlagi; na tej pa ni, ako ni skušena, ako je niso nezgode vterdile; tako se krotkost, nagloma spremení v jezo, ako ni človek vaje, da bi se mu ugovarjalo. Nevarnost pride pa tudi odtod, ker za vsako čednostjo se skriva kaka slabost, ktera na tihem in skrivnem raste. Veliko skerbí se naj torej na take otroke obrača; ker odreja ni prava, ako ne zapazimo zmot, ako ni treba nikoli očitati.

Tukaj pride vse na to, da se močno in ljubeznjivo dela. Močno, ker drugače se nič ne opravi; otrok zametuje v svojem srcu vse naše nauke in opomine; ljubeznjivo, ker ako je otrok premagan, pa vidi, da nismo tega storili z očetovsko višjo ljubeznijo, bo otrok premagan se nam umikal in nas ne samo sovražil, ampak celó zaničeval. Pri mladosti se napake navadno in posebno razodevajo takrat, ko zamenjajo učitelje, ko zamenjajo še mnogo drugih okolišin, na primer: kraj, deželo, ko dobijo nove učitelje, kateri jim, niso več tako prijazni, kot poprejšnji. Taki otroci tudi zapazijo, da so mnogi drugi bogateji, da imajo imenitniše starše i. t. d., in postanejo čmerni, zamišljeni, neprijazni, molčeči, še svojih staršev se ogibajo, in jih ne spoštujejo več toliko; pa nikomur ne povejo, kaj jih tlači. Takim revežem se moramo z ljubeznijo bližati, da njih zaupanje in s tim njih serce zadobimo, ker prijazno poprašujemo: Kaj ti je, moj otrok, da si tako žalosten, da si tako zamišljen; glej v tebi mora biti vzrok, ker vse, kar te obdaja, tvoji starši, mi učitelji, te imamo zmirom radi kot poprej, skerbimo za te, kot poprej; kaj je torej v tvojem srcu, v katerem mora biti vzrok, da si tak? In otrok se zjoka, spozná, kaj mu je, in rešen je.

Ako otroci kazen zaslužijo, jo zaslužijo še bolj njih starši; ker starši so krivi, ako so otroci spačeni, ker so sami nerodni, in nemarnost mater popači in pogublja otroke.

Kaj se mora zgoditi? Treba je reč dobro premisliti, previdno ravnati, potem krepko in stanovitno delati. Naj so otroci v svojih prvih letih še tako prijetni, ne sme se jim vse dopustiti, ker otroci bodo enkrat nehali biti otroci in bodo polnoletni, in takrat bodo staršem povračevali, da so jih spridili. Sv. pismo pravi: „Ako igraš s svojim sinom, te bo enkrat žalil“.

Ravno tako je govorila neka mati. Ko so ji pravili, kako si neka mlada mati prizadeva, se trudi, otroke prav izrediti, da je to 20 let truda in težav, je rekla: Ta mati se moti; ker z 20 leti se trud še le začnè. Kaj drugega hoče s tim reči, kakor to, da se pri izreji otrok ne sme gledati na čas, ampak da se vse naše življenje more na to obračati.

Po zgledu in besedah te matere delajmo vsi: Starši, učitelji in vsi, ki imajo kaj z otroci opraviti; delajmo vedno in povsod; potem bomo mnogo hudega odvernili, mnogo dobrega za človeštvo storili, in nas, kot dobre in zveste hlapce in pomočnike nebeškega Očeta čaka obilno plačilo v večnosti.

Ravnatelj.

Čertice o vzrejevanji.

Spisal J. Lapajne.

(Konec.)

Zeló, zeló važno je, da otroci sami vidijo in spoznajo, kako potrebno je, da se v šoli kaj učè. Še odrasčeni smo taki, da nam ne diši kaj, kjer ne vidimo kaj pravega dobička; koliko bolj je to pri otrocih, katerim še zeló manjka tiste dušne moči ali zmožnosti, da bi pri vsaki reči precej videli, kaj in kako jim bode koristilo to in uno, česar se učè. Učitelj naj se tedaj pri vsem obnašanji in podučevanji tako véde in kaže, da učenci vidijo in spoznajo, da mu je res mar za njihovo pravo srečo. Ako učenci vidijo, da je učitelju resnica, da svoje učence resnično ljubi in skerbí za njihovi blagor, ga radi poslušajo in ga spoštujejo, in to je prvi pogoj v šoli. Dokler učenci niso v šoli pazljivi in učitelja pri vsem podučevanji in z očmi in z dušo ne spremljajo, tako dolgo je vse njegovo razlaganje in prizadevanje zastonj. — Kedar se učenci radi učè, se jih učenje tudi prime, in če se nauki primejo mladega serca, rodé tudi obilni sad za življenje, in ravno za to je šolsko podučevanje. Učitelj mora pri podučevanji vedno misliti, da podučuje učence za življenje in ne le za šolo. Pa tudi učitelj sam dobiva in ohrani veselje do šole, ako vidi, da njegov trud ni zastonj.

Da pa se učenci vnemajo do šole, morajo to veselje naj pred viditi pri učitelju; kajti če učitelj nima veselja in ljubezni do šole, gotovo tega tudi pri otrocih obuditi ne more. Te ljubezni do šole pa učitelj ne sme kazati le na videz, ker to učenci kmali zapazijo, in česar ne čutijo, si tudi v serce ne vtisnejo. Učitelj naj ima vedno pred očmi, kako važen za človeštvo je njegov poklic, in ta vzvišena misel naj ga krepča, spodbuja in vterja pri njegovem trudapolnem poslu. Vse lepe učiteljeve lastnosti prihajajo iz poterpežljivosti. Koliko poterpežljivosti je treba učitelju, ne vé nobeden, kdor se ni ukvarjal z mladino. Zraven poterpežljivosti pa je učitelju treba tudi prave delavnosti, t. j. tiste moči, da neprenehoma dela in se ne utruji, ako-ravno ne vidi hitro pravega vspeha pri svojem delu. Učitelj naj misli in naj bode stanovitno prepričan, da vsako malo zernice, ki ga z dobro voljo in s pravim dobrim namenom verže na otroška serca, ne bode po večem zastonj; zakaj če ne obrodi tu, obrodi tam, če ne sedaj, pa obrodi pozneje dobrega sadu, kateri se bode morda prikazal še le takrat, ko bode zelen mah obraščal tvojo mirno gomilo.

Stari in mladi Slovenec.

Pobyti.

O. P o b a d a - e š i superare, pobytivü optimus, — tije fortuna, pobyti f. victoria.

S. Mislil bi, da je iz biti - bija ferire, pobitje clades ali victoria, ker pobiti — bodem je nsl. pomuditi se; vendar pravite stsl. pobytinü adj. victoriae p. pobytna pèsni, -noje znamenije, kakor pobédna pèsni, — slava, — no vèničanje, iz pobêditi vincere (vid. bid-obidêti VI, str. 3).

Povelja.

S. Zdi se mi posebno, da ste imeli stsl. žen. sp. povelja edictum, diploma, ker nsl. je navadno sred. sp. povelje, iz povelêti - êvati - ênije - itelj itd.

Povodü.

O. P o v o d ü habena; occasio, ratio.

S. V prvem smislu mi služi sploh: p o v o d e c camus, konj povodnik equus manualis stsl. konj povodinü; v drugem ga rabijo ini Slovani in ga želim rabiti i jaz: povod t. j. razlog, vzrok, kar pričina causa.

Povrazů — povrěslo.

O. Povrazů lobus, penna, lignum rotundum et politum, th. povrůz; povrěslo trutina (Wage), th. povrůz: cf. povrěsti.

S. In povrěsti - růza - zeši je stsl. ligare, povrůzati, povrazije ligamina, in nsl. pravite pri unem: povraz funis, čes. provaz, magy. póráz, pri tem pa: poreslo garbenband, polj. povroslo itd. — Pověslo - smo pensum lini je pa iz pověsiti suspendere.

Povutoriti.

O. Repetere, -rjenije repetito, povutor - arjati; polů vřtor a i. e. jedinů i polů vřtora: pol - tora sta; nsl. poltora, poldružica numus cum dimidio magy. póltra.

S. Ker imam torek ali vtorek, kaj ne bi rabil i povtoriti in povtarjati repetere za ponavljati renovare?

Povědi - pověsti.

O. Povědi f. je vzlasti doctrina, pověsti f. pa narratio, historia.

S. Naj mi služi i povědiniků i pověstiniků nuncius, narrator, poveděti - ati - ovati i pověsto - tvovati narrare, nunciare, pověstinů adj. historiae.

Pogyběli.

S. Iz pogybnați - gynați - gybati perire je pogyběli - lije - listvo exitium, dajati vi — damnare, — linů adj. exitii; pogubiti - lja - avati perdere.

Podvigů.

O. To je pa iz podvignati - ovati, žati - iti, zati - ovati movere, agitare, — se moveri, agitari, verti, festinare, certare; podvigů certamen, stadium cf. ahd. wīg and. vīg.

S. Podvizati incitare, movere in — se festinare, properare mi je znano (vid. Vertovec); a koristi mi jako tudi podvig, podviža - enje, podvižnik, podvižinů adj. certatorius p. podvižna moč, — no serce; podvizatelj, — zanje certamen, festinatio.

Podrětů.

O. Vocabulum obscurum, derivandum forte a rad. rek: podrětů cognomen p. koji se zove — tomě hvalović; cf. po-
gășlo - guslo cognomen (vid. gadati VI, 19).

Podū.

O. Podū m. tabulatum, medium, solum cf. scr. pad ire gr. *πεδῖον*; poždī m. pavementum, (kar tudi pomostū m. - stīnū adj. stratus) fundamentum, fovea, caverna.

S. Bal sem se te besede, češ, da je tuja (Boden); a iz teh stsl. oblik vidim, da je slovenska (Etage, Estrich), sploh je nsl. pod horreum.

Pokrovū.

O. Operimentum, velamen, tectum . . - vije - vište; - vicī operculum in ecclesia p. bljudice sī pokrovicemī, pokrovīnū adj. tectus, pokrovitelj patronus.

S. Dasi rabimo nsl. krov, krovec, pokrov-ec . . , sem vendar časi dvomil, jeli prav pišemo pokrovitelj, pokroviteljstvo, ker se glasi sicer le kriti, pokriti - ivati; a sedaj vidim, da je bila že Vaša. Iskati mi je le pravih pokroviteljev.

Pologū.

O. Pologū depositum, legatum.

S. Nsl. polog je kesselthal; a všeč mi je adj. stsl. pologū i položitū obliquus p. čerta ravna i pologa bulg., drevo položito.

Polučaj.

O. Fatum, casus; polučiti i polučiti - ati - evati - avati obtinere, nancisci, lucrari; polučiti s e accidere.

S. Polučivū adj. idoneus; sicer pa prim. luča VII, 59.

Polū.

O. Polū m. g. - lu a) latus, ripa; b) sexus; c) dimidium; d) g. - la haustum.

S. Poslednje je iz plati, poljem haurire; predzadnje se čita i stsl. pola in polī f. torej gen. do poli zur hälfte; v drugem pomenu mi rabi sedaj le spol. Celo polje campus primerjate s polū: rad. videtur esse pol, je suffixo.

Polīza.

O. Polīza f. g. - z e utilitas, russ. dial. polīga: rad. lig (cf. ligūkū VII, 59).

S. Polīzīnū adj. utilis, polīzīti s e utilitatem suscipere, polīzīti - evati - īstvovati prodesse, polīzīje - zevanije utilitas, polīzīnikū suasor.

Zemljepisje v ljudski šoli.

(Dalje.)

J. Kakošna in ktera obertnost se nahaja še na Kranjskem?

O. Med tako obertnost šteje se tudi umetno obdelovanja kamna. Prostranejši lomi so pa večidel samo v kranjskem in vipavskem okraju, kjer obdelujejo tudi marmor. Tudi je na Kranjskem več opekarnic, največ v okraji kranjskem pa v ljubljanski okolici, kjer kurijo s šoto. — Navadna lončarska roba dela se po fabrično v Radolici, v Ljubnem, v Šmartnu (pod Šmarno-goro), po rokodelsko vzlasti v kamniškem, v ribniškem, v radoliškem, v kerškem okraji pa v okolici glavnega mesta. V Zagorji in v Kamniku izdelujejo cementno apno.

Dasiravno pa ima Kranjsko prostrane gojzde in obilo mineralne kurjave, si vendar steklarstvo ne more povzdigniti, pomanjkuje dobrega kremena. Steklarnice so v Zagorji in v Kočevji, in izvažujejo svoj pridelek tudi čez morje.

Klej (lim) delajo v Teržiču, čistilni prah (Putzpulver) pa v Kamniku.

Lugaste soli ali pepelika (potašeljna) našgè se sila mnogo v Suhi Krajini, vzlasti pod Snežnikom, v Tergu, pa v ribniškem in kočevskem okraji; na Gorenskem, vzlasti v radoliškem okraji.

Mjilo in sveče delajo po fabriško v Ljubljani, na Verhniki pa v Ratečah. V Ljubljani je tudi fabrika za prižigalne klinčike, v Kamniku pa je solitrarnica.

Žganje se žgè na Kranjskem iz domačih pridelkov, na kmetih iz sadja; slivovca se na Kranjskem nareja mala reč.

Pivarnice so na Notranjskem v Senožečah, na Razdertem, v Postojni, Idriji, na Verhniki, na Gorenskem v Mengšu, v Kranju in Kamni Gorici. Naj večja pivarna na Kranjskem je pa pivarna bratov Kozlerjev med Ljubljano in Šiško.

V Ponoviču za Savo (okraj litijski) čisti se z mašino na paro in s porabo 20—24.000 cent. oglja vinski cvet (alkohol) iz okolnih in daljnih žganjarnic (po 40—50.000 veder na leto). Posebno vgodna tej fabriki je okolnost, da je tik železnice, ki pelje iz Ljubljane v Celje.

Veliko je število mlinarjev na Kranjskem. Naj več jih je tam, se vé da, kjer je voda zadosti močna in so dobre ceste,

kakor na Gorenskem v kamniškem, kranjskem, radoliškem okraji, pa v okolici ljubljanski. Veliko moke so nekdaj izvozili na Koroško, to je pa nekoliko prenehalo, od kar je parni mlin za moko blizu Celovca. — Parni mlin za moko je samo v Ljubljani; v Kranji na Savi je velikanski mlin za moko, kakoršnega mu na Kranjskem ni para, še le letos izdelan, svoje izdelke pošilja celó v Aleksandrijo; kedar bo ljubljansko-terbiška železnica, bo še bolje stal ta mlin.

Obertnost v tkaninah je tudi še malo razširjena. V Ljubljani je predilnica pa tkalnica za bombaž. O času ameriške vojske je prenehala, sedež pa zopet dela, pa menda le polovico časa.

Barvarji in nogovičarji se nahajajo večidel na Jeseniškem in pa v Teržiču.

Na Gorenskem v okraji kranjskem in radoliškem delajo bukovo sukno, pa koce. Tudi v kočevskem okraji in v Černomlju izdelujejo sukno za domače potrebe. Kocev naredé v kranjskem pa v radoliškem okraji za 40.000 gl. na leto. Fabrika za izdelovanje umetne volne iz cunj, je z novim letom letos nehala, ker je volni cena padla. Obilno vodno moč pa mislijo za drugačne fabrike porabiti. — Platno za domačo potrebo in nekaj za trgovino delajo v Kočevji in okoli Loke. Opomniti moramo tukaj tudi izdelovanja slamninkov, katero se je močno povzdignilo, od kar smo Italijo zgubili. Obertnost ta cvetè okoli Mengša, in se tudi že izdeluje roba v fabrikah nalašč v to narejenih.

Strojarstvo stroji skoraj le za domačo potrebo. Samo v Teržiču je nekoliko strojarij, ki so po fabriško napravljene in ki delajo za trgovino. V Stražišu in Bitnji je znani zavod, v katerem se izdelujejo sita in druge pletenine iz konjske žime. Živi se od tega čez 1500 ljudi, ki narejajo blagá za 30.000 gl. na leto.

Papirnice so v Vevčah pri Ljubljani, v Ladji pri Goričanah, v Njivicah (v okraji rateškem) in v Žužemberku; izmed njih so prve 3 po fabriško napravljene.

Kranjska dežela ima nekaj večih žag, kakor se tudi ponaša z drugim obdelovanjem lesa, ker ima dokaj drevja, sploh tudi še precej vodne moči in se blagó v bližnji Terst lahko speča. V Kočevji so žage na paro in izdelujejo deske in furnirje. Veči vodne žage so še v kranjskem, kamniškem in ljub-

ljanskem okraju (v Fužinah pa nad Bistvo 4). V Ljubljani je tudi fabrika za kočije.

Skoro po vseh vaseh gorenje ribniške doline izdelujejo prebivalci različno leseno suho robo, zlasti pohišno in sploh gospodarsko posodje; to pa izvažvajo in iznašajo v sosedne dežele. — V Ložu izdelujejo posebno veliko dog in sodov, ktere potem izvažvajo v Terst in drugam. (Prih. dalje.)

Šolske postave.

O poslednjem času so se pri ministerstvu za šolstvo dokončala naj važniša dela o izpeljavi nove šolske postave. Deželni zborom se bodeta predložila dva predloga o šolski postavi, in sicer 1) kako naj se ljudska šola vredi, zderžuje in obiskuje, 2) o pravicah ljudskega učitelja.

Pervi načert kaže, kje naj se napravijo splošne ljudske šole, in določuje, da naj se v vsakem šolskem okraju tudi napravi naj manj ena meščanska šola; določuje dalje, kdo mora vse hoditi in kako se sprejemati v šolo, kakošna naj bodo šolska poslopja, kakošne šolske sobe in klopi; dovoljuje tudi učenicam podučevati dečke v prvih štirih letih ljudske šole; kaže, kako naj se zapisujejo za šolo vgodni otroci, kako naj hodijo v šolo in kako naj se zanikerni kaznujejo, ter govori tudi, koliko naj se izdaja za šolstvo in kje naj se vse to dobiva; pravi, da naj se v vsakem šolskem okraju vstanovi šolska blagajnica, iz ktere naj se plačuje vse, kar je za šolo treba. Iz teh okrajnih šolskih blagajnic naj se dodaja tudi za učiteljske knjižnice in naj se plačujejo stroški za učiteljske zборе. Šole za sile (Nothschulen) naj se prestrojijo v prave v dveh letih, in tudi všolanje vseh krajev se mora izveršiti leto in dan potem, ko se razglasi nova postava.

Načert o pravicah ljudskega učitelja določuje, kako naj učitelje postavljajo v službe, koliko naj imajo dohodkov, kako naj se verdevajo, in kako naj se skerbí za stare in obnemogle. Krajna šolska gosposka bode učitelje za službo predlagala, okrajna jih bode nasvetovala, imenovala pa jih bode deželna šolska gosposka. Podučitelji dobé še le potem službo, ko dobé spričalo za učitelje (Lehrerbefähigungs-Zeugnis). Kar zadeva učiteljeve dohodke, se bodo srenje delile na štiri verste, katerim

se bode vsaki odločilo, koliko mora naj manj plačevati svojemu učitelju. Meščanske šole bodo v naj višji versti za učiteljevo plačilo. Dohodki iz zemljišč in iz bire se bodo učiteljevi plači prištevali, sčasoma pa se bodo vendar plačevali le v gotovem denarju, ktereга bodo učitelji vsaki mesec dobivali iz okrajnih šolskih blagajnic. Po starosti do 30. leta v službi bodo učitelji vsakih pet let dobivali 10 odstotkov od svoje plače poboljška; nekteri bodo dobivali tudi denar za stanovanje in šolski ravnatelji posebno plačilo za njihova dela. Podučitelji bodo imeli 60 odstotkov od učiteljeve plače in učenice bodo dobivale 80 odstotkov od službe, ktero bodo opravljale. Posebno podučevanje učencev (Nachstunden) in cerkvenikova služba naj pri učiteljih neha. Kazni za zanikernega učitelja bode v tem, da ga bodo pokarali, da mu ne bodo dali boljše službe in poboljška in da ga bodo prestavili na drugo mesto. Pri vsakem takem primerljaji pa se mora ta reč popisati in dati učitelju, da se zagovarja in opravičuje. Kedaj naj se kdo odstavi, se bode pozneje določilo. Preskerbovanje starih in onemoglih učiteljev, pa tudi njihovih vdov in sirot se določuje po tej meri, kakor veljá o tem za državne vradnike. Ministerski ukaz, kteri določuje o izpeljavi nove šolske postave za prihodno šolsko leto, obravnava šole za učitelje, dosedanja učiteljeva spričala, šolsko obiskovanje in učni načert za prihodno šolsko leto; šole za učitelje dobé naj več po vseh deželah še tretje leto.

Dopisi in novice.

Iz Notranjskega. (Misli o telovadbi v šoli. — Učiteljsko društvo na Kranjskem.) Da je telovadba koristna vsakteremu, je že zdavnej spričano. Deželna vlada na Kranjskem to spoznavša je tudi ljudske učitelje že opominjevala, naj po svoji zmožnosti v telovadbi v šolah podučujejo. Kako se to opominjevanje izveršuje? Veliko učiteljev telovadbe ne razume; nekteri si to in drugo o nji mislijo, in nekteri so ta nauk že pričeli. Naj več je šol, kterih učitelji te vednosti sami ne razumejo, med kterimi je tudi pisavec teh verstic; kako li tukaj pomagati? Nekteri mislijo, da bi se postavili popotni telovadni učitelji, da bi ljudske učitelje podučevali, in da bi ti potem mladino učili telovaditi. Po tej poti bi se počasi namen dosegel, stroškov bi bilo veliko, in se tudi ne vé, kdaj bi vsi učitelji pri uku na versto prišli. Ta le pot, mislim, bi bila za to naj hitrejša in naj cenejša na Kranjskem:

Pretečene velike počitnice l. 1868. je štajerska deželna vlada veliko ljudskih učiteljev v Gradec povabila, kateri so se šest tednov učili telovaditi. Na Kranjskem naj bi deželna vlada letos meseca septembra kakih sto učiteljev v Ljubljano poklicala; naj bi dobro znanega učiteljskega prijatelja, preč. knezoškofa ljubljanskega, poprosila, da bi v počitnicah dovolil, da bi v Ljubljano prišedši učitelji za ta čas stanovali v semenišču ali v Alojzišču; hrano naj bi jim pa tudi skupno nekaj deželna vlada, nekaj ministerstvo uka in nekaj vojno ministerstvo plačevali, v čigar prid se bo ta vednost porabljevala. Te učitelje naj bi kakih šest tednov ali tudi manj časa kak izurjen telovadec skupno podučeval. Tako podučeni in drugim, kateri telovadbo že znajo, naj bi bilo potem ojstro zapovedano, da naj že prihodnje šolsko leto učé telovaditi, kar bi se gotovo tudi zgodilo. Mislim, da je to naj hitrejša in naj cenejša pot do tega namena. Več oči, več vidi!

Gotovo premišljuješ, „Tovars“, kako da se vnanjih učiteljev tako malo v učiteljsko društvo zapisuje. Pisavec in tudi nekaj njemu znanih učiteljev se le iz tega vzroka ne zapišejo, ker pri prepričli plači in pri drugih potrebnih stroških za vsakdanje časopise, za družbo v pomoč učiteljskim vdovam in sirotam itd. pri naj bolji volji ne morejo kaj več plačevati. Kedar se nam bode dala obljubljena povikšana plača, se nas gotovo več vpiše v imenovano družbo. — Še bi imel eno in drugo zapreko pri podučevanju povedati, in tudi svoje misli o tej in drugi reči razodeti, pa se bojim, da bi jih „Tovars“ v skrivni predalček ne shranil, iz kterega bi še le čez sedem let zamogle izlesti. Veliko učiteljev je teh misel, da se preveč v ta predalček spravljaja. Pisavec pa misli: vsako vredništvo in tako tudi „Tovars“-evo hodi svoja pota. Drugič kaj drugega. *)

Z Bogom!

Iz Kranja. 14. dan preteč. m. popoldan je bilo zeló soparno; nagloma se stamní, in preden odbije ura štiri, vlije se dež med bliskom in gromom. Vidivši nevarnost opominjali so gospod ravnatelj otroke, naj počakajo, da se spreleti, in prideržali so jih nekoliko v šoli, posebno tiste iz vasi. Dečki iz Rupe pa niso porajtali ne dežja, ne opomina, ter so šli naravnost proti domu. Zunaj mesta loči se devet let stari deček, Jožef Ferlè, od svojih tovaršev, ter teče naprej rekoč, da bode past gnal. Komaj priteče v sredo polja med Kranjem in Rupo, kar treši, in deček — je bil mertev. Tisti, ki so bili blizo, pravijo, da se je kar pokadilo okoli dečka v tistem trenutku. 26. dan potem so vsi učenci glavne šole v Kranji k pogrebu spremljali mladega merliča, ter so mu svetili in veči dečki so ga nesli; gospod ravnatelj pa so ga slovesno pokopali.

P. C.

Iz pod Stola. Naj ti povem, „Tovars“, kako smo pri nas začeli prvi nauk v sviloreji. Odkar nam je sl. vlada naročila, da naj v ljudski šoli tudi podučujemo kaj o svilstvu, sem tudi pri nas začel ta nauk v šoli. Učenci so kazali pri tem nauku precej veliko veselja. Kupil sem v ta namen nekaj semena od nekega domačega verlega svilorejca, ter sem ga meseca majnika razdelil med boljše učence s podukom, kako naj ž njim ravnajo, da se jim bodo izlegli červiči

*) Nam bode ljubo!

itd. Obljubil sem jim, da bodem vsakemu toliko tek, papirja, peres ali svinčnikov dal, kolikor kokonov bode izredil, da se bodo zapredli. Popraševal sem potem večkrat, kako se jim ta reč obnaša, ter sem tudi sam šel včasih kam na dom pogledat, da sem se prepričal, kako jih redé. Videl sem, da so se naj več vsem učencem sviloprejké zapredle, in treba bode obljubo spolniti. Pridelali smo za prihodnje leto precej kokonov za seme, kateri so, mislim, popolnoma zdravi, ker so izrejeni iz tistega semena, kterega kokone je kmetijska družba za zdrave spoznala. Drugo leto se bomo še bolj pečali s svilorejo, zato ker se je prva skušnja dobro obnesla in so otroci za to veselje dobili. Leški učitelj.

Iz Ljubljane. Učitelji, ktere je sl. vlada na Kranjskem izvolila, da bodo šli letos v gospodarsko šolo na Dunaj, so ti le: **Jožef Thuma** v Radolici, **Jožef Čerin** v Žireh, **Janez Sajè** v Predosljih, **Jožef Erker** v Srednji vasi na Kočevskem, **Blaž Tramsšek** v Kerškem, **Vencelj Sturm** v Metliki, **Gašper Gašperin** v Razdertem, **Jožef Levičnik** v Železnikih, **Janez Škerbinec** v Predvoru, **Uranich Juri** v Preserji.

— **Od 25. do 29. preteč. m.** so bila spraševanja v nunski dekliniški in v glavni deški šoli pri sv. Jakobu. V obeh teh šolah je bilo vse dneve mnogo poslušavcev iz višjih in nižjih stanov, kar je veselo znamenje, da se te dve šoli ljudem vedno bolj priljubljuje. V vadnici pri c. k. šoli za učitelje pa bode zadnje spraševanje **3. t. m.**, in potem je dokončano šolsko leto, ktero nam bode v marsikakem oziru dobro ostalo v spominu. —

— **Ravno** kar je prišel na svetlo naj novejši imenik (Katalog) vseh šolskih knjig, ki se dobivajo v c. k. zalogi na Dunaju. V tem imeniku so zaznamovane te le slovenske knjige: **Mali katekizem** za prvošolce (8 kr.), **Kerščanski katoliški nauk**, okrajšan spisec iz velikega katekizma v prašanjih in odgovorih za kat. ljudske šole (7 kr.), **Kerščanski nauk** v vprašanjih in odgovorih za četrti razred začetnih šol (32 kr.), **Veliki katekizem** za kat. ljudske šole (33 kr.), **Sveti listi**, berila in evangelji za nedelje in praznike celega leta in vse dni sv. posta (52 kr.), **Zgodbe sv. pisma** stare in nove zaveze s 112 podobšinami in 1 zemljevidom (43 kr.); **Abecednik za slovenske šole** na Kranjskem (14 kr.), **Pervo berilo** za slovenske šole (14 kr.), s pesemsko prilogo (27 kr.), **Drugo berilo** za slovenske šole (36 kr.), s pesemsko prilogo (47 kr.), **Malo berilo** za slovenske šole (27 kr.), **Veliko berilo** in pogovorilo za slovenske šole (34 kr.), **Abecednik za slovensko-nemške šole** (18 kr.), **Malo berilo** za slovensko-nemške šole (35 kr.), **Veliko berilo** za slovensko-nemške šole (65 kr.), **Malo berilo** za slovenske ljudske šole (27 kr.), **Perva nemška slovnica** za slovenske ljudske šole (28 kr.), **Druga nemška slovnica** za slovenske šole (se ravno tiska), **Praktična slovensko-nemška gramatika** (34 kr.), **Računica za slovenske šole** (25 kr.), **Tablica zlogovanja** (Wandfibel, se ravno nova tiska), **Ponovilo potrebnih naukov za nedeljske šole** na kmetih. I. Del (28 kr.), **Drugi del** (25 kr.), **Tretji del** (28 kr.). Vse te knjige se dobivajo pri posamnih prodajalcih pa tudi naravnost pri c. k. zalogi (k. k. Schulbücher-Verlag) na Dunaju.

— Učiteljske službe v šolah za učitelje so razpisane na Českem, na Spodnjem in Gornjem Avstrijskem, na Marskem, Tirolskem, Štajerskem, Šleskem, Koroškem, Salcburgskem, Voralbergskem in v Terstu. Ravnatelji v teh šolah bodo imeli 1200 do 1800 gold., glavni učitelji 1000 do 1200 gold. letne plače. Zraven tega bodo imeli do 20. leta vsakih pet let 100 gold. poboljška. Na Dunaju in v Terstu bodo dobivali ravnatelji in glavni učitelji tudi po 300 in 150 gold. za stanovanje.

— Mariborski učitelji so deželnemu zboru dali prošnjo, da naj se učitelji ločijo v dve versti — v mestne in ljudske učitelje. Učitelji na deželi naj dobivajo 400 gold., podučitelji 300 gold., mestni učitelji pa 600 gold., podučitelji pa 400 gold. letne plače; zraven tega naj se učiteljem v mestu daje 150 gold., podučiteljem pa 100 gold. za stanovanje. Vsi učitelji pa naj dobivajo vsakih pet let 50 gold. poboljška.

— Na Goriškem so 11. preteč. m. volili učitelji goriškega okraja iz med sebe svojega zastopnika; izvoljen je učitelj Št. Andreški, g. **Jožef Komavec**.

— Po ukazu ministra za šolstvo sme okrajni šolski oglednik šole za učitelje in vadnice (Uebungsschulen) le takrat ogledavati, kedar bi ga deželna šolska gosposka za to odločila.

— Oddelkini ministerijalni svetovalec **Aljosi Herrmann** je šel 22. pr. m. šole ogledovat, in pride tudi v Ljubljano; potem gre v Rogatec (Rohitsch), in se verne 21. avg. zopet na Dunaj.

— Na Dunaju vedno bolj manjka učiteljev, in tu pa tam so deške šole prevzele že učiteljice. Neki dunajski burkar pravi, da če hočejo učiteljice v šolah imeti, morajo te živeti kot device, če ne, bode se jim zopet za namestnike hudo godilo, kedar bodo te ženske na potu v Rim.

— **Slovenska slovnica za pervence** (spisal **A. Praprotnik**) je že natisnjena, in se bode kmali dobivala v g. **Milicevi** tiskarnici in tudi pri pisatelju. Mislimo, da bode ta nova šolska slovnica po volji učiteljem in učencem in vsem, ki se hočejo na prvi podlagi in d j a n s k o učiti slovenskega jezika. Prihodnjič več o tej praktični šolski knjižici.

Listnica. Družnikom učiteljskega društva na Kranjskem in vsem, ki poprašujejo o tretjem splošnem zboru avstrijskih učiteljev v Gradu (31. t. m. in 1. in 3. sept. t. l.): Ker je opravičnemu odboru tega zbora ljubše, da se učitelji skupno zglašajo, naročamo vsem, ki hočejo iz Kranjskega iti v ta zbor, da naj se zato zadnji čas do **10 t. m.** oglasé pri odboru učiteljskega društva (pri **A. Praprotniku**) v Ljubljani.